

Gilles Hanus

Cahiers d'Études Lévinassiennes – Messianisme, no 4

Streszczenie

W *Istniejącym i istnieniu* Emmanuel Lévinas pisze: „Prawdziwym przedmiotem nadziei jest Mesjasz albo zbawienie” wprowadzając tym samym w sposób nowy więź między terażniejszością a przyszłością, ponieważ mesjanizm, który jest dla niego inną nazwą prawdziwej uniwersalności, „zapowiada przyszłość, w której terażniejszość skorzysta z przypomnienia”. Mesjanizm nie przywołuje naiwnej wizji końca historii, który tkwi wciąż zapisany w całości, lecz raczej – pisze o tym w przedmowie do *Całości i nieskończoności* mówiąc o „mesjanicznej eschatologii pokoju” – coś spoza historii, jakiś „nadmiar zawsze zewnętrzny wobec całości” (całości filozoficznej i ontologii ziemskiej), który „poddaje historię w jej całości pod osąd”: mesjanizm przeciwko historii albo pomimo niej.

Wizja Lévinasowska stanowi punkt wyjścia namysłu nad mesjanizmem, do którego za-

prosililiśmy dziesięciu autorów w czwartym numerze „Cahiers d'études lévinassiennes” opublikowanym w kwietniu 2005 r. „Cahiers d'études lévinassiennes” powstały w 2002 r. jako czasopismo Institut d'études lévinassiennes (Instytutu Studiów Lévinasowskich) założonego w 2000 r. w Jerozolimie przez Benny'ego Lévy'ego, Alaina Finkielkrauta i Bernarda-Henri Lévy'ego. Numer czwarty poświęcony zagadnieniu mesjanizmu liczy 542 strony.

Dossier tematyczne zajmujące 250 pierwszych stron otwiera tekst Fabia Ciaramellego zatytułowany *Un temps achevé? Questions critiques à propos du messianique chez Lévinas (Czas dokonany? Pytania krytyczne w związku z mesjanizmem u Lévinasa)*, w którym autor zastanawia się nad sprzecznością pomiędzy ideą mesjanizmu jako czasu

dokonanego a analizą pragnienia i krytyką całości przedstawionymi przez Lévinasa gdzie indziej. Mesjanizm byłby więc momentem regresu w Lévinasowskim ruchu myśli, niewiernością wobec właściwej mu krytyce filozoficznej oraz próby deformalizacji czasu.

W artykule *Le temps de la patience (Czas cierpliwości)* Pascal Delhom usiłuje ukazać czasowość świadomości jako mesjaniczne otwarcie czasu. Cierpliwość zostaje zdefiniowana najpierw jako odwrócenie się od bierności wobec drugiego człowieka w celu podjęcia za niego odpowiedzialności, a następnie, podjęcia odpowiedzialności za wszystkich ludzi – czyli jako mesjaniczne braterstwo, dalej jako praca w świecie bez pewności oglądania owoców tej pracy, etyka bez obietnicy i wreszcie jako zawieszenie działania oraz odskok w stronę studium niepokoju pozwalający na osądzenie historii i państwa.

W rozprawie *Mélancolie et messianisme. L'„infinition” de l'infini comme horizon du jugement (Melancholia i mesjanizm. „Nieskończenie” nieskończonego jako horyzont sądu)* Massimo Durante podkreśla związek (ustanowiony przez werset: „Jeśli powrócicie do Mnie, Ja powrócę do was”) pomiędzy nadejściem czasów mesjanicznych a wolnością podmiotu i zastanawia się nad związkiem tej wolności z bytem części oraz z odpowiedzialnością jednego człowieka za drugiego. Następnie autor ukazuje rolę jaką dla zrozumienia Lévinasowskiego mesjanizmu odgrywa nieskończenie nieskończoności.

Z kolei Daniel Epstein w swoim tekście *Contre l'utopie, pour l'utopisme (Przeciw utopii, za utopizmem)* zwraca uwagę na powracającą obecność pojęcia mesjanizmu w tzw. konfesyjnych tekstach Lévinasa i jej prawie całkowitą nieobecność w tekstach filozoficznych – nieobecność wynikającą zdaniem autora z chęci

uniemożliwienia przez Lévinasa interpretowania pojęcia mesjanizmu w sposób ideologiczny czy stronnictwo nacjonalistyczny. Ten krok wstecz miał umożliwić ukazanie uniwersalnego charakteru pojęcia mesjanizmu.

Natomiast Gilles Hanus w *L'homme préfiguré. Le rôle du messianisme juif dans „L'espoir maintenant” (Człowiek przepowiedziany. Rola mesjanizmu żydowskiego w „L'espoir maintenant”)* skupia się na zaskakujących wypowiedziach Sartre'a na temat mesjanizmu żydowskiego z jego spotkań pod koniec życia z Bennym Lévyem. Autor stara się uwidocznić deklaracje Sartre'a, ocenić ich wagę i ukazać jak zostały zrozumiane przez jego interlokutora.

Następny tekst jest zapisem wykładu wygłoszonego przez Benny'ego Lévy'ego w paryskiej École de la Cause Freudienne w maju 2003 r. na temat *La singularité du messianisme juif à l'époque de l'empire du rien (Wyjątkowość mesjanizmu żydowskiego w epoce imperium nicości)*. Był on próbą podkreślenia specyfiki żydowskiej koncepcji mesjanizmu poszukującą jednocześnie sposobu umożliwiającego wyrażenia jej w języku filozoficznym.

Le messianisme de Maïmonide (Mesjanizm Majmonidesa) René Lévy'ego przypomina, że tytułowy autor umieścił mesjanizm pomiędzy dwiema osiami: uznania prorocत्व zapowiadających czasy mesjaniczne z jednej strony, z drugiej zaś wiary w przyjście króla ustanawiającego panowanie prawa. Lévy ukazuje trudności wynikające z tej dwubiegunowości, aby następnie wyjaśnić, jak Majmonides odrzucił powszechną wizję mesjanizmu jako końca historii w celu wpisania troski mesjanicznej w życie codzienne.

Jan Marejko w artykule *Les fondements cosmologiques du messianisme (Kosmologiczne podstawy mesjanizmu)* bada związki

mesjanizmu z kosmologią i ukazuje jak przejście z paradygmatu arystotelesowskiego do paradygmatu galileuszowsko-newtonowskiego spowodowało modyfikację pojęcia mesjanizmu i odcięcie go od jego podstaw oraz wmieszanie w przestrzeń polityczną. Autor apeluje o powrót do pierwotnego sensu mesjanizmu.

Tekst *Mémoire et messianisme. Sur l'idée messianique chez Gershom Scholem, Jacob Taubes et Emmanuel Lévinas (Pamięć i mesjanizm. Idea mesjaniczna u Gershoma Scholema, Jacoba Taubesa i Emmanuela Lévinasa)* Jensa Matterna proponuje odczytanie myśli mesjanicznej Taubesa i Lévinasa jako reakcję na poglądy Scholema, gdzie Taubes przedstawia apokaliptyczną wersję mesjanizmu, a Lévinas podejście racjonalistyczne. Wychodząc od takiego założenia autor bada związki mesjanizmu i pamięci przedstawiając mesjanizm jako antypamięć (*contre-mémoire*) albo pamięć transcendencji.

W ostatnim artykule tego działu *Messianisme du temps présent (Mesjanizm czasu teraźniejszego)* Stéphane Mosès przypomina, że żydowska koncepcja mesjanizmu nie dotyczy procesu historycznego, lecz raczej zawsze możliwego

przerwania historii. Następnie bada jak Franz Rosenzweig, Walter Benjamin i Gershom Scholem, każdy na swój sposób, odświeżyli tę mesjaniczną perspektywę.

Dalsza część numeru składa się z tekstu Lévinasa *Le surlendemain des dialectiques (Pojutrze dialektyki)* oraz dwóch komentarzy do niego, ponadto z hebrajskiego tłumaczenia *Langage et proximité (Mowa i bliskość)*, świadectwa o Lévinasie jako człowieku oraz dwóch studiów poświęconych jego myśli. W omawianym numerze znajduje się również tekst o recepcji Lévinasa w Japonii, dokumenty dotyczące seminariów Instytutu Studiów Lévinasowskich, artykuł upamiętniający Jacques'a Derridę oraz recenzje ważniejszych pozycji poświęconych Lévinasowi opublikowanych w 2004 r.

Tłum. Piotr Kaznowski

Gilles Hanus
nauczyciel filozofii,
dyrektor „Cahiers d'Études Lévinassiennes”,
pisze doktorat o późnych pracach Sartre'a
i Benny'ego Lévy'ego.